

pays mélomane" (Zenebolond ország) című fejezetében a cigányzenének a magyar zenéhez való viszonyáról, de egyben azokról a hatásokról szól, melyeket a magyar glóbus Európa nagy zeneművészeire gyakorolt. A délibáb visszáját is megmutatja azonban a magyarság mult küzdelmei során, miket egyrészt a tudomány szolgálatában folytatott, másrészt az alkotmány sáncainak évszázados védelmében. Talán legérdekesebb az utolsó fejezet, melyben híres népballadánknak *Kőműves Kelemen*-nek jelképi magyarozatán keresztül a magyar irodalom általános emberi és külön magyar értékeinek összképét adja, majd végül röviden még egyszer összefoglalja a magyarság jelentőségét Európa szívében.

A pedagógus is meglelégedéssel olvashatja azokat a részleteket, melyek a középkori hazai és külföldi iskolázásról, a magyarországi humanizmusról, a XVIII. század kultúrájára nézve jelentős iskolapolitikáról, a népművelődés mozgalmairól, a magyar tudományos élet XIX. és XX. századi fejlődéséről stb. szólnak.

A magyar alkotóéőő megnyilatkozásai a francia stílus szépségével tárulnak Európa elé Hankiss könyvében. A szépíró könnyű tolla és a lelkes magyar ember szeretete együtt indul rohamra a francia politika és társadalom közönye, sőt rosszindulata ellen a magyar igazság érdekében. Ez teszi becses alkotásra a művet, melyben sokszor az újdonság varázsa ragadja meg a hazai olvasót is. E könyv nemcsak becses irodalmi mű, hanem bizonyára nagyértékű hazafias tett is, melyet örömmel és hálás szívvel köszönhetünk meg szerzőjének. Vajha mentől több olvasója akadna Franciaországban. *Gyulai Agost.*

'Dr. Walter Cimal (Altona): Charakterentwicklung des gesunden und nervösen Kindes, ihre Beeinflussung durch Rasse und Erziehung. Berlin, 1934. Urban und Schwarzenberg. (N. 8-r., 280 l.)

„A nevelő számára a legelső — ámbár tudását egyáltalán ki nem merítő — tudomány egy olyan lélektan lenne, amelyben az életmozzanatoknak, az emberi gerjedelmeknek valamennyi lehetősége a priori össze volna gyűjtve. Azt hiszem, tisztán látom egy ilyen tudomány lehetőségét, valamint elérésének nehézségeit, (mikor rámutatok arra, hogy) sokáig fog tartani, amíg szert teszünk rá, sokkal tovább, semhogy addig a nevelőktől ne követelnők meg annak tudását. A növendék megfigyelését azonban sohasem pótolhatja, mert az egyéniséget nem lehet dedukálni; azt csak meglátni, felfedezni lehet.“¹

Az Allgemeine Pädagogik-nak ez a nagyszerű, ma is elmélkedésre készítő és a nevelői felelősségérzést fokozó szakasza újult fel bennem önkénytelenül, amikor szerzőnk művét olvastam. A könyv voltaképpen első része a *A gyermekor rendellenességei*-ről szóló egyetemi tankönyvnek, amelynek ez a kötet a *jellemtani* és általános kórtani részét foglalja magában. A második kötetben következik a kérdés tárgyalásának klinikai része. Itt behatóan ismerteti szerzőnk a tanulékonyság és nevelhetőség egyes zavarait, továbbá az idegbetegségeket s ezek sajátos tüneteit. A harmadik kötetben főképen az élettani gyógyító-

¹ L. Herbart: Allgemeine Pädagogik (Univ. Bibl.) 20. l.

eljárásokat jelöli meg és olyan gyógyszerrendelvényeket közöl, amelyeket az általános gyengeség állapotában, valamint az egyes kórképeknél kipróbáltak és hatásos ellenszereknek találtak.

A Herbartra való emlékezést alighanem az is elősegítette, hogy a mű fenti első kötetének végigolvasása is megerősít abban a felfogásban, mely szerint *a nevelés feladatainak élettani megalapozásában a neveléstudomány feltétlenül rászorul az orvostudományra*. Mégpedig nemcsak népeességpolitikai és fajnemesítési szempontból, még csak testnevelési és sportterdekből sem. Maga az iskolaorvosi intézmény is, amelynek általánossá válását nem lehet az emberért való nemes küzdelemben elléggé sürgetni, csak egy fok annak az elismerésében, hogy minden esetben, amikor nevelési nehézségekről van szó, meg kell kérdezni az orvost. Az orvos befolyásának áldásos voltát bizonyítja az a gyermektanulmánytörténeti tény, hogy épp az orvosi köröknek köszönhetjük a jellemfejlődésre vonatkozó ismeretek elmélyítését. Az iskolaorvosoknak és körorvosoknak személyes és a tanulók egyéni gondozására irányuló közreműködése mellett, ezen túlmenően — a népművelési intézmények felhasználásával — s a mostaninál nagyobb mértékben kell bevonni az orvost a felnőttek oktatásába, a szülők felvilágosításába; szükséges, hogy az orvosnak szerepe legyen a nevelés alakításában, valamint a gyermekek és ifjak társas életének irányításában, továbbá akkor, amikor a köznevelési szervezetnek megváltoztatásáról van szó, mert a túlterhelés kérdésének és egyéb túlzásoknak, a tanulók társadalmi viszonyainak orvostudományi szempontból való megvilágítása és tekintetbevétele nélkül nem remélhető a meglevő helyzet javítása, köznevelésünk tökéletesedése.

Mindezen gondolatok igazolása kiolvasható abból a szándékból, amely szerzőnköt könyvének megírásában vezette. A német gyermekek szülőit, orvosait és tanítóit kívánja a nevelési feladataik megoldásához szükséges és élettanilag megalapozott tudáshoz segíteni.

A mai viszonyok épp a háború utáni legyengült ifjúságtól már a gyermekkorban derékséget és határozottságot kívánnak. Ebből következik, hogy a gyermek életter egész légkörének ezt kell előmozdítania. Azokat a hiányokat, amelyek a test háztartásában vagy a gyermek fejlődésében mutatkoznak, gondosan ki kell kutatni, hogy pótolhatók legyenek. A gyermek ugyanis csak így tud iskolás korában és szakmabeli kiképzése idején megfelelni a folyton fokozódó követelményeknek, anélkül, hogy létének összhangjában zavart szenvedne vagy vidámságát elvesztené.

Mindezekre nézve itt sokirányú, igen tanulságos, teljességgel korszerű és nyelvilag is általánosan érthető tájékoztatót kapunk.

Igazat adhatunk szerzőnknek abban, hogy a gyermeknek életrevalóvá „építése” művészet. S ennek az életépítő művészetnek nem csekély nehézségekkel kell megküzdenie különösen akkor, ha a gyengeségig finom hajlamú vagy ideges gyermekről van szó. De hiszi és vallja, hogy *ez az életépítő művészet elsajátítható*. Előfeltétele, hogy ismerjük a jellemfejlődés élettani alapjait. Ezért igyekszik világosságot deríteni a faji és családi tulajdonságok közt levő összefüggésekre. Tanulságosan mutatja ki annak az életternek jelentőségét, amelynek

szellemi-lelki légkörében a gyermek felnő, hangsúlyozva a születést megelőző ápolás, a csecsemő- és kisdednevelés, valamint a szülőkhöz és nevelőkhöz való szoktatás, hozzáadződés jelentőségét. Igen gondolkodtató módon mutat rá a fejlődési fokozatok és az érésel járó válságok jelentőségére, valamint a jellem testi dinamikájának, erő- és anyagkészletének hatásaira és javítási lehetőségeire. Bepillantást enged az örökölt gyengeség és szervi csekélyértékűség kiegyenlítésének lehetőségeibe, a kedvezőtlen körülmények megváltoztatásának módjaiba, s ezzel a jellemerő akkora mértékben való elérésének lehetőségével biztat, amelytől joggal remélhetünk egy jobb jövőt.

Váradi József.

Friedrich Schneider: Die Selbsterziehung. Wissenschaft und Übung. Einsiedeln—Köln, 1936. Benziger. (XV+281 l.)

Az előttünk levő mű hatalmas programmal indul: az önnevelésnek, mint a pedagógia egyik legjelentősebb, de eddig kellő figyelemre nem méltatott kérdésének elméleti feldolgozását akarja adni, evvel együtt pedig gyakorlati útmutatóul is kíván szolgálni. Amde azok, akik a teória oldaláról közelednek a probléma felé, csalódottan fogják lapjait forgatni, mert szerzőnk nem a nevelésemélet középpontjából kiindulva kísérli meg a problémák felfejtését, hanem magának az önnevelésnek mívoltát boncolgatva mindig csak feladata szűkebb körében mozog. Így magasabb csúcsokra nem is juthat, szélesebb perspektívát nem is mutathat.

Ez örök hiányossága minden oly neveléseméletnek, amely csupán csak fenomenológia akar lenni, amely tehát csak a nevelési valóság, a paedagogicum elemzésére szorítkozik. Az önnevelés problémájának tudományos vizsgálata a szerző szerint is csak két feladatot ismer (46. l.): 1. Az önnevelés folyamatának leírása és evvel kapcsolatban tipikus formáinak kidomborítása (az önnevelés deskriptív fenomenológiája). 2. Az önnevelés formális lényegstruktúrájának kinyomozása (az önnevelés lényegtana). Kiindulópontjában az önnevelés nagy jelentőségét hangoztatja: az ember, mint szellemi lény, természeténél fogva mindig befejezetlennek kell, hogy érezze magát és az önmagán való örökös munkálkodás végzetétül adatott. Minden nevelés végcélja az, hogy ezt az önalakítási folyamatot felkeltse, sőt minden, az egyénre kívülről ható nevelési aktus is csak úgy válhatik hatásossá, ha megnyeri az egyénnek aktív közreműködését. Ezt az alapvető ténytet szerzőnk igen helyesen domborítja ki; azonban elmarad itt — amit pedig egy ilyen igényű műben elhagyhatatlannak és kiindulópontnak vélünk — az önnevelés fogalmának a nevelés fogalmából kiinduló elvi, nem pedig pusztán fenomenológiai tisztázása és az önnevelés — nevelés viszonyának kinyomozása. Végül még egy ellenvetés: nem értünk egyet az önnevelés (Selbsterziehung) és az önformálás (Selbstbildung) fogalmának Schneider által adott széjjelválasztásával sem (33. s következő lapok). Ha önnevelésen mi sem értünk mást, mint az egyén erkölcsi öntökéletesítését, nem nyugodhatunk bele az önformálás fogalmának csupán csak a szellemi önképzés intellektualisztikus értelmében vett megszorításába. Szerintünk a *Bildung* az individuum legáltalánosabb formálását jelenti, annak valamennyi lelki „te-